

Η αντίληψη της ψυχής στην Παλαιά Διαθήκη, ως ζωτικής ενέργειας

/ [Πεμπτούσια](#)

Η μελέτη της θεολόγου-νομικού Ε. Παπαϊωάννου ολοκληρώνει σήμερα την παρουσίαση της εξέλιξης της έννοιας της ψυχής στην Παλαιά Διαθήκη (προηγούμενο άρθρο: <http://www.rempitousia.gr/?p=75252>) και κατόπιν εισέρχεται στην εξέταση της πρόσληψης της συγκεκριμένης έννοιας ως ένα είδος ζωτικής ενέργειας.

Στο Β΄ Μακ. 6,29 διαχωρίζονται το σώμα και η ψυχή, ως δύο ποιοτικά διαφορετικά στοιχεία. Το σώμα μπορεί να πάσχει βασανιζόμενο, η ψυχή όμως μπορεί να διατελεί σε ηδύτητα χάρη του φόβου του Θεού[17]. Η θέση αυτή έρχεται αρκετά κοντά στη μεταγενέστερη χριστιανική, η οποία παρατηρείται στο ευαγγέλιο, στις επιστολές του Παύλου και στα συναξάρια των Αγίων και των μαρτύρων. Η διάκριση σώματος και ψυχής συνεχίζει στα χωρία Β΄ Μακ. 7,37, 14,38 και 15,30.

Πηγή: <http://propheticknowledge.com/>

Στο Δ' Μακ. 1,20 φαίνεται να έχουμε τις εντονότερες επιρροές από την πλατωνική περί ψυχής διδασκαλία, αφού γίνεται μία ανατομία - διάκριση των παθών της ψυχής και του σώματος, τα οποία πάθη συμπυκνώνονται - ανακεφαλαιώνονται στις έννοιες της ηδονής και του πόνου. Το ότι τα πάθη (ηδονή και πόνος) αποδίδονται τόσο στο σώμα όσο και στην ψυχή, δίνει τη δυνατότητα στον συγγραφέα της Π.Δ. να κρατηθεί σε σχετική απόσταση από τον Πλάτωνα ο οποίος θέτει την ψυχή στο «απυρόβλητο» των παθών, ενώ ενοχοποιεί και θεωρεί κατ' εξοχήν υπεύθυνο γι' αυτά το σώμα.

Έως το Μακ. Δ' 1,35 γίνεται μία πλήρης επισκόπηση των παθών του σώματος και της ψυχής. Σε κάθε ένα αποδίδονται διαφορετικά πάθη. Οι εμφανείς επιρροές της Πλατωνικής διδασκαλίας φαίνονται από τον γνωστό τριμερή χωρισμό της ψυχής[18] σε επιθυμητικό (επιθυμία: Μακ. Δ' 1,22), θυμικό (θυμός: Μακ. Δ' 1,24) και σε λογιστικό (λογισμός: Μακ. Δ' 1,29). Ως ανώτατη λειτουργία εκλαμβάνεται ο λογισμός, ο οποίος αποκαλείται «παγγέωργος», που σημαίνει ότι καλλιεργεί τον άνθρωπο ως προς το ήθος εξημερώνοντάς τον από τα πάθη (Μακ. Δ' 1,29). Ο συγγραφέας καταλήγει στη σύνδεση της εγκράτειας με όσα εντέλλεται ο νόμος του θεού. Ως παράδειγμα προς μίμηση προβάλλεται ο σώφρων Ιωσήφ (Μακ. Δ' 2,2) ο οποίος «περικράτησεν της ηδυπαθείας». Η όλη πραγμάτευση θυμίζει πατερικό - ασκητικό πόνημα όπου συνδυάζεται η μωσαϊκή - ιουδαϊκή και χριστιανική κατόπιν ηθική πράξη με την πλατωνική περί ψυχής θεωρία.

Τα χωρία τα οποία παρατέθηκαν παραπάνω είναι κεντρικής σπουδαιότητας για το

θέμα το οποίο εξετάζουμε. Αφ' ενός διότι μπορούν να συμβάλλουν στην παρακολούθηση της εξέλιξης του όρου ψυχή κατά τη μετάβασή του από την Π.Δ. στην ιουδαϊκή γραμματεία των ελληνιστικών χρόνων, αλλά εκτός αυτού μπορούν να βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση της έννοιας της ψυχής στην Κ.Δ. και στην χριστιανική γραμματεία, κάτι βέβαια που κινείται εκτός των ορίων της παρούσας έρευνας.

ΚΕΦ. 2^ο: ΟΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΝΕΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

2.1. Η ψυχή ως ζωτική ενέργεια

Σύμφωνα με τους μελετητές της Π.Δ. ο όρος ψυχή εξελίσσεται στην παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογία σε δύο βασικές εκδοχές: α) ως μορφή - σχήμα και (β) ως κίνηση. Η ψυχή βέβαια, ακόμη και όταν εκφράζει κινητικότητα μέσα από τις πολλές ιδιότητές της, είναι πάντοτε συνδεδεμένη με μία μορφή, η οποία δεν είναι άλλη από το ίδιο το σώμα[19]. Η αρχική σχέση της ψυχής με το σώμα την οποία περιγράφει η Γένεση στο σημαντικότερο χωρίο, είναι η πνοή της ζωής την οποία εμφυσά ο Θεός στον άνθρωπο, ώστε ο τελευταίος να καταστεί ψυχή ζώσα.

Η πρώτη λοιπόν έννοια της ψυχής είναι αυτή της ενέργειας που ζωογονεί μία ύπαρξη και τη διατηρεί στη ζωή. Από το Γεν. 1,21 έως το Γεν. 9,16 ο όρος ψυχή συνοδεύεται από την μετοχή «ζώσαν» ή τη λέξη «ζωή», οκτώ από τις δέκα φορές στις οποίες τον συναντούμε. Ακόμη και όταν γίνεται ρητή αναφορά σε ανθρώπινη ψυχή (Γεν. 19.19), γίνεται αποκλειστικά υπό την έννοια της ζωής του ανθρώπου (του Λωτ εν προκειμένω) η οποία διατρέχει τον κίνδυνο του θανάτου. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω συνάγεται ότι η έννοια της ψυχής στο πρώτο βιβλίο του κειμένου των Ο' έχει κυρίως βιταλιστικό περιεχόμενο. Συνδέεται δηλαδή άμεσα με τη ζωτική ενέργεια η οποία εμφορεί όλα τα έμβια όντα. Συνεπώς ψυχή έχει κάθε έμβιο ον, ιδιαίτερα κάθε ζωικός οργανισμός, αφού δεν αναφέρεται πουθενά η έννοια της ψυχής στα φυτά. (Βλ. Γεν. 1,21, 1,24, 1,30).

Ιδιαίτερα διαφωτιστική για το θέμα μας είναι η ετυμολογία του νεφές. Το πρώτο και αρχικό νοηματικό αντίστοιχο το οποίο αποδίδεται στη νεφές από τους μελετητές της Π.Δ. είναι ο όρος «αναπνοή»[20]. Το φαινόμενο της αναπνοής στην αρχέγονη εβραϊκή σκέψη συνδέεται άμεσα με το φαινόμενο της ζωής. Για την σχέση αναπνοής και ψυχής θα γίνει εκτενής λόγος στο επόμενο κεφάλαιο. Στο

σημείο αυτό σημασία έχει ότι η πρώτη, καθοριστική και κυρίαρχη άποψη της Π.Δ. για την ψυχή είναι αυτή που την θέλει ως κινητήρια δύναμη του φαινομένου της ζωής, ως δηλαδή ζωτική ενέργεια των όντων.

Έχει ιδιαίτερη αξία να τονίσουμε ότι ήδη από το βιβλίο της Γενέσεως η ψυχή αρχίζει να λαμβάνει και κάποιες άλλες νοηματοδοτήσεις πέραν αυτής της ζωτικής ενέργειας (π.χ. ως ψυχικής διαθέσεως στα Γεν. 23,8 και 27:4,19,25,31 κ.ά.). Η ζωτική ενέργεια όμως, όπως θα διαπιστώσουμε, παραμένει ισχυρή και κυρίαρχη εννοιοδότηση της ψυχής όχι μόνον στη Γένεση και στα βιβλία της Πεντατεύχου, αλλά σε ολόκληρη την Π.Δ. Έτσι από το Γεν. 32,31 συνεχίζει η ίδια με πριν εννοιοδότηση της ψυχής ως ζωτικής ενέργειας, η οποία όταν εκλείπει επέρχεται ο θάνατος. Το ίδιο συμβαίνει και με το βιβλίο της Εξόδου, όπου ένδεκα από τις δώδεκα φορές που απαντά η λέξη ψυχή συνεχίζει να σημαίνει το ίδιο πράγμα, δηλαδή τη ζωτική ενέργεια.

Το Λευϊτικό επίσης κάνει εκτεταμένη χρήση της έννοιας της ψυχής ως ζωτικής ενέργειας. Ταυτόχρονα, στο ίδιο πνεύμα η έννοια της ψυχής χρησιμοποιείται ως δηλωτική της κάθε ξεχωριστής ζωντανής υπάρξεως που αναπνέει, είτε πρόκειται για άνθρωπο (Λευϊτ. 7,27) είτε πρόκειται για κάποιο ζώο (Λευϊτ. 11,10). Η ύπαρξη της ψυχής είναι αυτή που μετατρέπει ένα δημιουργήμα σε ζωντανό οργανισμό[21]. Παρόμοια χρήση του όρου κάνει και το Δευτερονόμιο, το οποίο, και αυτό, παρά τις ορισμένες διαφοροποιήσεις τις οποίες εισηγείται και τις οποίες θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια, δεν απομακρύνεται και αυτό από την αρχική - βιταλιστική θεώρησή του, η οποία ταυτίζει την ψυχή με τη ενέργεια της ζωής. Η θεώρηση αυτή αποδεικνύεται και από τα χωρία: Δευτ. 16,8, 19,6, 19,11, 19,21, 22,26, 27,25.

[Συνεχίζεται]

[17] «...σκληράς υποφέρω κατά το σώμα αλγηδόνας μαστιγούμενος, κατά ψυχήν δε ηδέως διά τον αυτού φόβον ταύτα πάσχω...»

[18] Walter Brugger, *Philosophisches Wörterbuch*, Freiburg 1976, σ. 343.

[19] *TWzNT*, σ. 620.

[20] *TWzNT*, σ. 618. [20] *Μπρατσιώτης Ανθρ.*, σ.89 κ.ε.

[21] *TWzNT*, σ. 618.